

Hoe innovatief is het bedrijfsleven in Zeeland ?

*Resultaten op basis van de
Enquête Regionale BedrijfsOntwikkeling 2007*

Inhoud

- 1. Inleiding**
- 2. Innovatief vermogen Zeeland**
- 3. Ondersteuning bij innovatie**
- 4. Belemmeringen bij innovatie**

1. Inleiding

Innovatie is een aanjager van productiviteitsgroei en daarmee ook een drijvende kracht achter economische ontwikkeling. Innovatie is voor de meeste bedrijven de sleutel tot succes. Het bevorderen en toepassen van innovatie is dan ook een belangrijk c.q. noodzakelijk speerpunt voor bijna elk bedrijf. Innovatie is niet alleen het ontwikkelen en toepassen van nieuwe producten en technieken. Ook het verbreden van de markt oriëntatie, bijvoorbeeld door internationale handel, kan als een vorm van innovatie worden gezien.

In het onlangs verschenen boek 'Durven demarreren' over 25 jaar creatief ondernemerschap in Zeeland (geschreven door Willem van de Broeke van de Roosevelt Academy en Jan Bruurs van de Kamer van Koophandel Zeeland) blijkt dat innovatie voor de 28 geïnterviewde Zeeuwse ondernemers veel heeft geëist maar ook veel heeft gebracht voor hun bedrijf. De ondernemers geven in het boek aan wat de kansen en bedreigingen zijn van innovatie en creatief ondernemerschap. Ook de valkuilen en tips worden zichtbaar uit de gesprekken met die ondernemers.

Uit dit boek blijkt dat creativiteit en innovativiteit bij de 28 bedrijven leidt tot forse groei in werkgelegenheid en omzet bij die bedrijven. Als stimulator van de regionale economie wil de Kamer van Koophandel daarom meer aandacht besteden aan de ondersteuning van ondernemers bij innovatie. De vraag kan dus gesteld worden of de kwaliteit en de innovativiteit van de ondernemer belangrijker is dan het ondernemingsklimaat (voorwaarden om te ondernemen) voor de economische ontwikkeling van een gebied.

Definitie van innovatie bij deze vraagstelling is:

“Innovatie is elke bewuste vernieuwing of verandering van producten, diensten, processen, organisatievormen of markten gericht op resultaatverbetering. Routinematige veranderingen zijn in principe niet innovatief.”

In 2007 heeft de Kamer van Koophandel Zuidwest-Nederland onderzoek verricht onder het Zeeuwse bedrijfsleven naar het innovatief vermogen. De vragen vormden een onderdeel van het jaarlijkse conjunctuuronderzoek (Enquête Regionale Bedrijfs Ontwikkeling). Aan dit onderzoek hebben meer dan 1800 bedrijven deel genomen. In 2004 is dit onderzoek al gehouden in West-Brabant en de rest van Brabant. Deze regio's hebben vergelijkingsmateriaal beschikbaar.

Op de volgende vragen wil de Kamer een antwoord:

- Hebben bedrijven de afgelopen 3 jaren veranderingen gerealiseerd door innovatie?
- Op welk(e) gebied(en) zijn innovaties gepleegd?
- Van welke ondersteuningskanalen maken bedrijven gebruik bij innovatie?
- Welke factoren belemmeren het innovatievermogen van bedrijven?

Deze brochure geeft een samenvattend beeld van de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek. Aan het eind worden enkele conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan. Door gesprekken met sleutelinformanten is input verzameld om de resultaten uit dit onderzoek te kunnen verklaren.

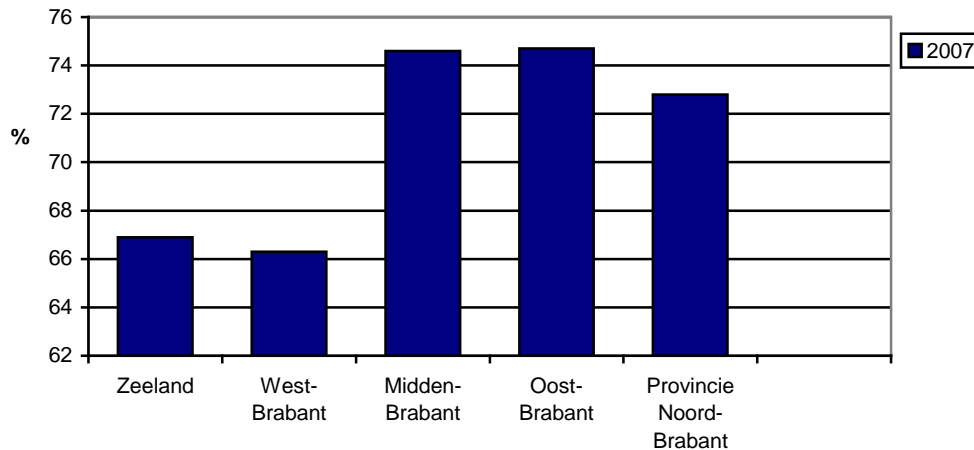
2. Innovatief vermogen Zeeland

Innovatief vermogen Zeeuws bedrijfsleven vergelijkbaar met West-Brabant

Het innovatief vermogen van Zeeland is vergelijkbaar met West-Brabant. De achterstand met de rest van Brabant is overigens duidelijk aanwezig: in Zeeland is de innovatiegraad 67% tegenover 66 % in West-Brabant en maar liefst 75% in bijvoorbeeld Oost-Brabant.

Figuur 2.1

Aandeel bedrijven dat de laatste 3 jaar innovaties heeft gerealiseerd

Bron: ERBO, Kamer van Koophandel

Innovatief vermogen is meer aanwezig bij grotere bedrijven

De bedrijfsgrootte is van invloed op het innovatief vermogen van een bedrijf. Bedrijven met minder dan 10 werkzame personen hebben een innovatiegraad van 64%, de grotere (10+) bedrijven komen uit op 80%. Daarmee zijn de grotere Zeeuwse bedrijven vergelijkbaar innovatief als de grotere bedrijven in bijvoorbeeld Oost-Brabant (regio Eindhoven).

Industrie meest innovatieve sector

De industrie is in Zeeland de meest innovatieve sector. Bijna 75% van de bedrijven in deze sector geeft aan de laatste 3 jaar innovaties te hebben doorgevoerd. De groothandel is de tweede sector qua innovatiegraad, net voor de bouwsector.

Vergeleken met West-Brabant zijn de verschillen klein. In de Zeeuwse bouwsector zijn meer bedrijven bezig met innovatie dan in West-Brabantse (69% versus 62%). Het innovatief vermogen van de groothandel is in West-Brabant weer iets groter (71% versus 69%). Bij de andere sectoren zijn de verschillen niet noemenswaardig.

Ten opzichte van de resultaten van de hele provincie Brabant zijn er grote verschillen. Vooral de bedrijven in de groothandel en dienstverlening (waaronder de logistieke bedrijven) blijven ver achter bij de collega-bedrijven in Noord-Brabant.

De dienstverlening in Zeeland scoort het laagst qua innovatievermogen van de sectoren. Dit is te verklaren uit het feit dat Zeeland geen hotspot is voor de creatieve en innovatieve zakelijke dienstverlening (drukkerijen, reclamebureaus, communicatie-bureaus). *Reden is o.a. dat er in Zeeland minder grote opdrachtgevers zitten dan in bijvoorbeeld Brabant. De grote bedrijven die Zeeland heeft zitten in de havengebieden en hechten minder waarde aan grote publiciteitscampagnes, creatieve concepten en kleurrijke brochures. Het Zeeuwse bedrijfsleven heeft vooral een mkb-karakter. Deze kleinere bedrijven hebben vaak een vaste klantenkring, zodat echte drang naar vernieuwing en verbetering wel eens uit blijft.*

Uit het boek *Durven Demarreren* blijkt dat de creatieve en innovatieve ondernemers vooral gezocht moeten worden in de voor Zeeland traditionele sectoren (handel, toerisme, agri-business).

Tabel 2.1

Innovatief vermogen Zeeland, West-Brabant en Noord-Brabant per sector

Sector	Innoverende bedrijven 2007		
	Zeeland	West-Brabant	Noord-Brabant
	%	%	%
Industrie	75	74	79
Bouwnijverheid	69	62	70
Groothandel	69	71	77
Detailhandel	66	65	69
Dienstverlening	65	65	72
w.v. logistiek	62	59	69
Totaal Bedrijfsleven	67	66	73

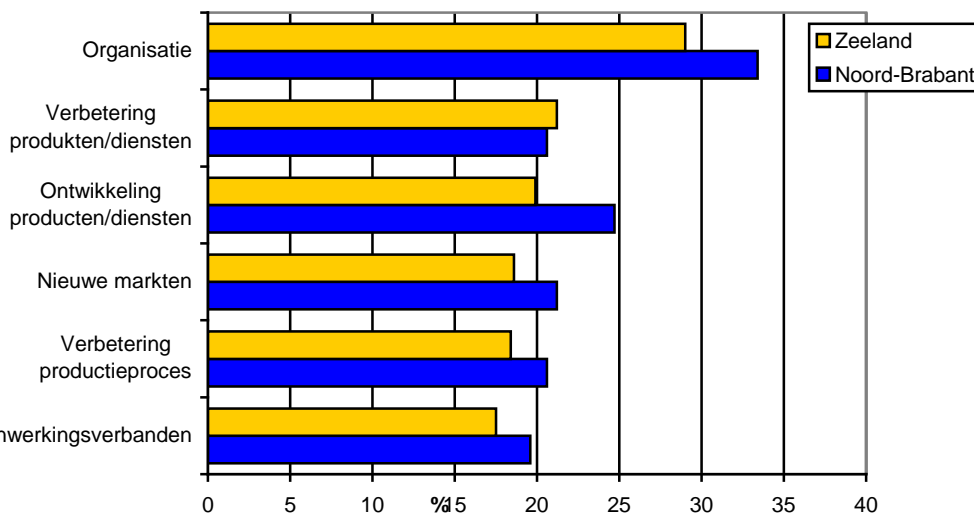
Bron: ERBO, Kamer van Koophandel

Meeste innovaties hebben betrekking op de organisatie

Innovatie wordt vaak geassocieerd met nieuwe producten en diensten. *In de praktijk hebben innovaties echter vooral betrekking op veranderingen binnen de organisatie (zgn. 'sociale innovatie'). Voordat een bedrijf naar andere markten wil kijken of technologische verbeteringen wil doorvoeren moet de organisatie daartoe aangepast en op orde zijn.* 29% van de innovatieve ondernemers in Zeeland heeft op dit organisatorische terrein innovaties door gevoerd. Op nummer twee staat het verbeteren van producten en diensten (21%). Het ontwikkelen van producten en diensten (20%) staat op de derde plaats. Het organiseren van samenwerkingsverbanden (18%) wordt het minst genoemd.

Figuur 2.2.

Innovatie in Zeeland en Noord-Brabant naar type (2007)

Bron: ERBO, Kamer van Koophandel

Regionale verschillen in innovatievormen

Innovatie gericht op organisatie en ontwikkeling van producten en diensten laten nog de grootste verschillen zien (resp. 5% en 6% meer in Noord-Brabant). De betere score van Noord-Brabant bij de

verschillende types van innovatie wordt veroorzaakt doordat bedrijven zich richten op meerdere innovaties tegelijkertijd. In Zeeland scoort de innovatie door middel van verbetering van het producten en diensten iets beter dan in Noord-Brabant.

Innovatie door samenwerking tussen bedrijven staat in Zeeland nog in de kinderschoenen. In vergelijking met de andere regio's wordt dit door de vooral kleinere bedrijven niet vaak genoemd. Dit is ook een constatering vanuit het boek Durven Demarreren. Er zijn in Zeeland nog onvoldoende clusters van bedrijven aanwezig, die gericht zijn op innovatie.

Grotere bedrijven innoveren door ontwikkeling van producten en diensten

Zowel bij de kleinere als de grotere bedrijven staat 'organisatie' op de eerste plaats van de innovatievorm. Er zijn wel verschillen in de aanpak van kleinere en grotere bedrijven. Kleine bedrijven zitten meer in verbetering van producten en diensten, terwijl de grotere bedrijven willen innoveren door nieuwe producten en diensten te ontwikkelen. De grotere bedrijven besteden hun tijd ook meer aan verbetering van het productieproces dan de kleinere bedrijven. Op bijna alle gebieden blijven de kleinere bedrijven achter bij de grotere.

Tabel 2.2

Innovatie in Zeeland naar type en bedrijfsgrootte (2007)

	Aard van de innovatie	< 10 wp	Aard van de innovatie	> 10 wp
1	Organisatie	26	Organisatie	42
2	Bediening nieuwe markten	18	Bediening nieuwe markten	23
3	Samenwerkingsverbanden	17	Samenwerkingsverbanden	22
4	Ontwikkeling producten/diensten	18	Ontwikkeling producten/diensten	30
5	Verbetering producten/diensten	22	Verbetering producten/diensten	19
6	Verbetering productieproces	16	Verbetering productieproces	28

Bron: ERBO, Kamer van Koophandel

Zeeuwse bedrijven innoveren vooral in organisatie

Organisatieverandering is voor bijna alle sectoren de meest genoemde innovatie. Vooral in de bouw (32 %), detailhandel (33%) en groothandel (34%) gooit deze innovatievorm hoge ogen. Binnen de industrie (37%) staat de verbetering van het productieproces op nummer één. *Bij de industriële bedrijven is er meestal genoeg vakmanschap en technologische kennis aanwezig. Wil een bedrijf betere bedrijfsresultaten behalen dan is een verandering van de organisatie een must.*

In de sector groothandel scoort ook de bediening van nieuwe markten (36%) en samenwerkingsverbanden (24%) hoog. *Dit kan worden verklaard uit het feit dat groothandelsbedrijven meer samenwerken met bedrijven in de bedrijfskolom.* Binnen de dienstensector werkt de horecasector relatief gezien het meest aan het verbeteren van de bestaande producten en diensten (29%).

Logistiek blijft achter

Opvallend is dat de logistieke sector op verschillende onderdelen erg laag scoort. Zowel ten opzichte van de andere sectoren, maar ook afgezet tegenover Noord-Brabant. *Oorzaak hiervan is dat er in Zeeland relatief veel kleinere bedrijven (zgn 'papa en mama bedrijven') in de logistiek actief zijn. Het is moeilijk om fors te investeren, omdat de marges klein zijn in deze sector. Omdat de "oudere" bedrijven wachten op een overname of verkoop wordt er geen tijd en geld gestoken in vernieuwing van hun bedrijf.* Geconcludeerd wordt dat 4 van de 5 grotere vervoersbedrijven vooral het gebrek aan tijd ervaren als grootste knelpunt voor innovatie.

Tabel 2.3

Soort innovatie van Zeeuwse ondernemers per sector (2007)

	Industrie	Bouw	Groothandel	Detailhandel	Diensten	w.v. Horeca	w.v. logistiek	Totaal
Organisatie	28	32	34	33	25	22	23	29
Ontwikkeling van producten/diensten	29	12	24	15	21	18	10	20
Verbetering van producten/diensten	24	11	24	22	23	29	16	21
Bediening nieuwe markten	29	12	36	15	16	11	14	19
Samenwerkingsverbanden	13	20	24	13	18	14	15	18
Verbetering van het productieproces	37	15	17	14	15	20	13	19

Bron: ERBO, Kamer van Koophandel

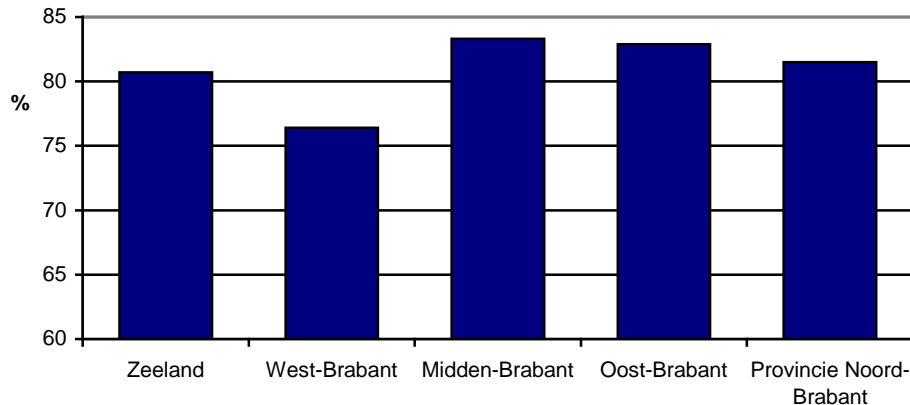
3. Ondersteuning bij innovatie

Veel Zeeuwse bedrijven zoeken steun bij innovatie

4 van de 5 bedrijven in Zeeland zoekt steun en kennis bij innovatie. Dit percentage ligt lager in West-Brabant (76%) en hoger in de andere regio's. In Midden- en Oost-Brabant zoekt zo'n 83% steun. Grotere bedrijven (85%) zoeken iets meer steun dan de kleinere bedrijven (80%).

Figuur 3.1

Aandeel bedrijven dat steun en kennis zoekt bij innovatie, per regio (2007)

Bron: ERBO, Kamer van Koophandel

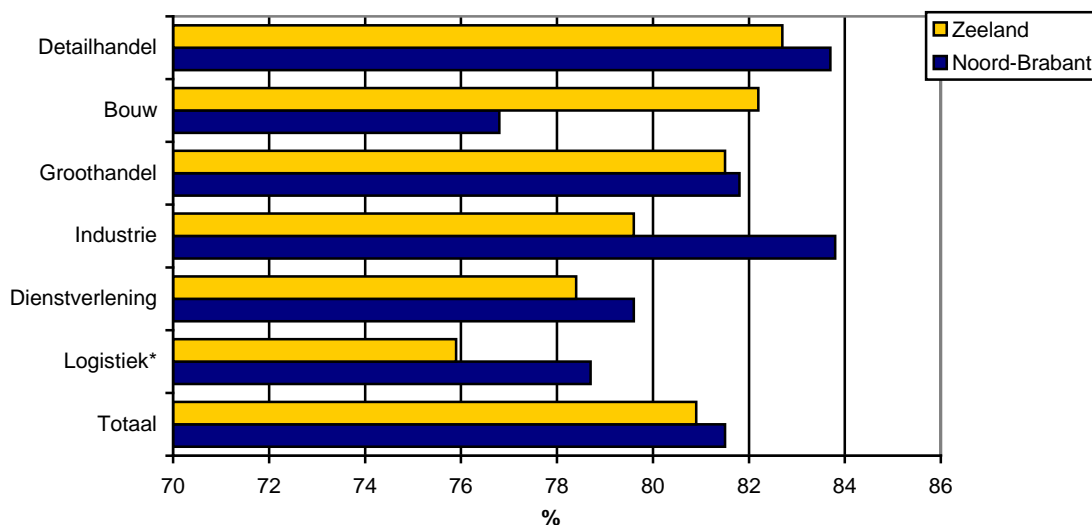
Detailhandel, bouw en groothandel zoeken meeste steun

Wanneer de resultaten worden uitgesplitst naar sector is te zien dat de bedrijven in de detailhandel (83%), bouw (82%) en groothandel (82%) in Zeeland het meeste innovatiesteun zoeken.

Er zijn groothandelsbedrijven die extra steun nodig hebben door hun veranderende bedrijfsvoering. Deze bedrijven gaan klantgerichter werken, specialiseren zich in bepaalde segmenten en werken beter samen met de onderdelen in de bedrijfskolom (producent, leverancier en afnemer).

De logistieke sector vraagt minder om steun van derden bij innovatie. Het verschil met de provincie Brabant is groot in de industrie en logistiek. Geconcludeerd kan worden dat deze branches meer bezig zijn met innovatie en daarvoor ook steun nodig hebben. Daarentegen is de innovatiekracht van de bouw in zowel Zeeland als Noord-Brabant even groot (zie tabel 2.1.), maar de bedrijven in Zeeland hebben fors meer steun nodig dan de bouwbedrijven in Noord-Brabant.

Figuur 3.2. Aandeel bedrijven dat steun en kennis zoekt bij innovatie per sector (2007).

Bron: ERBO, Kamer van Koophandel

* onderdeel dienstverlening

Zeeuwse collega-ondernemers steunen elkaar bij innovatie

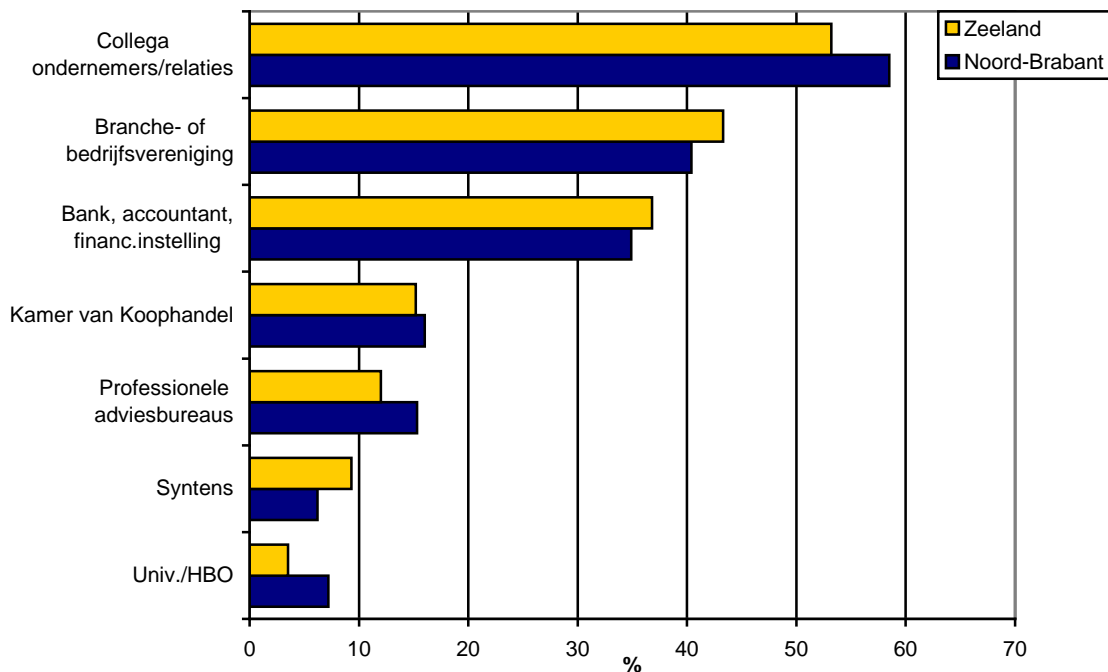
De Zeeuwse bedrijven zoeken het meest steun bij collega-ondernemers/relaties (53%) voor innovatie. De branche- of bedrijfsverenigingen (43%), financiële instellingen (37%) en de Kamer van Koophandel (15%) zijn de andere belangrijke kanalen ter ondersteuning. De kleinere bedrijven zoeken in het algemeen iets meer steun dan de grotere bedrijven. Opvallend is dat de Kamer van Koophandel en Syntens in Zeeland relatief goed scoren bij het bedrijfsleven, afgezet tegen de score in Noord-Brabant.

Zeeuws bedrijfsleven vindt weg naar onderwijs moeizaam

Een groot regionaal verschil is te zien bij de contacten tussen bedrijfsleven en onderwijs. In de provincie Noord-Brabant is dat twee keer zoveel als in Zeeland. Natuurlijk is de aanwezigheid van universiteiten in Tilburg en Eindhoven daar debet aan. Dit neemt niet weg dat aan de wisselwerking tussen het Zeeuwse bedrijfsleven en de onderwijsinstellingen (HZ/ROC's) nog veel verbeterd kan worden. *De contacten die er zijn vanuit bijvoorbeeld de industrie met het onderwijs zijn vooral gericht op het werven van personeel voor de technische functies.* De constatering dat er nog veel te winnen is in de relatie tussen bedrijfsleven en kennisinstellingen is ook gedaan door de ondernemers die hebben meegewerkt aan het boek *Durven Demarreren*. Zij stonden er vaak alleen voor en konden weinig gebruik maken van bestaande kennisclusters en leerprocessen.

Figuur 3.3

Aandeel bedrijven dat steun en kennis zoekt bij innovatie, per 'kanaal' (2007)

Bron: ERBO, Kamer van Koophandel

Branchevereniging goed in beeld bij detailhandel en bouw

De ondernemers in de detailhandel zoeken meer steun bij branche- of bedrijfsverenigingen dan bij de collega-ondernemers. Bij de bouw is dit ongeveer evenveel als bij de collega-ondernemers.

In de bouw is een sanering aan de gang bij de kleinere zelfstandige bouwbedrijven. Overnames en overdracht van bedrijven in deze sector is een actueel thema.

De industrie maakt ook relatief veel gebruik van Syntens. Van alle sectoren klopt de groothandel het meest aan bij de Kamer van Koophandel. Bij de logistieke sector scoren de financiële instellingen het hoogst.

Grotere bedrijven zoeken vaker steun bij kennismakelaars

De top 3 van de kanalen voor steun bij innovatie voor grotere bedrijven is gelijk aan die bij de kleinere bedrijven. Er zijn ook verschillen. Zo maken grotere bedrijven vaker gebruik van professionele adviesbureaus (19% versus 11%), Syntens (16% versus 8%) en Senter/Novem (10% versus 2%). Kleinere bedrijven maken weer meer gebruik van de Kamer van Koophandel, financiële instellingen en vooral van de collega-ondernemers/relaties.

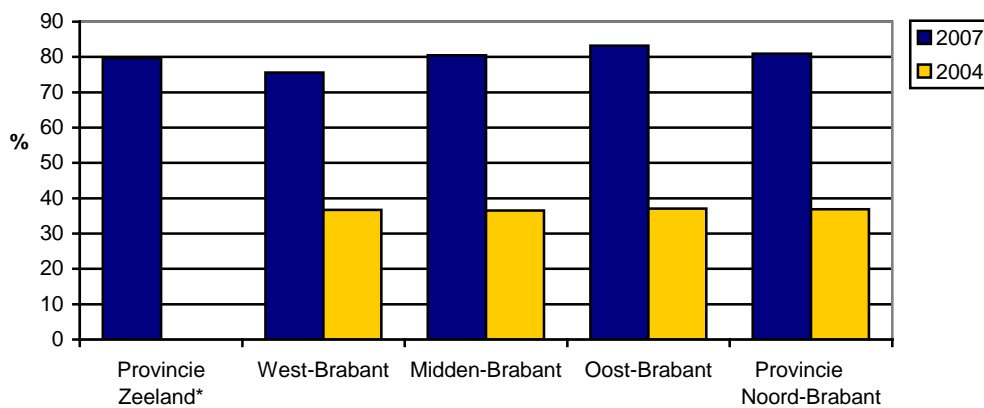
4. Belemmeringen bij innovatie

Belemmeringen bij innovatie nemen toe

4 van de 5 ondernemers in Zeeland ervaart problemen bij innovatie. Dit hoge percentage komt ook voor in de andere regio's. Opvallend daar is dat het aandeel bedrijven dat belemmeringen ervaart fors is gestegen ten opzichte van de peiling in 2004. In West-Brabant gaat het om een stijging van 37% naar 76%. De verschillen naar bedrijfs grootte zijn beperkt. Kleine bedrijven in Zeeland komen uit op een score van 79%, grote bedrijven op 85 %.

Figuur 4.1

Aandeel bedrijven dat belemmeringen ervaart bij innovatie (2004 en 2007)

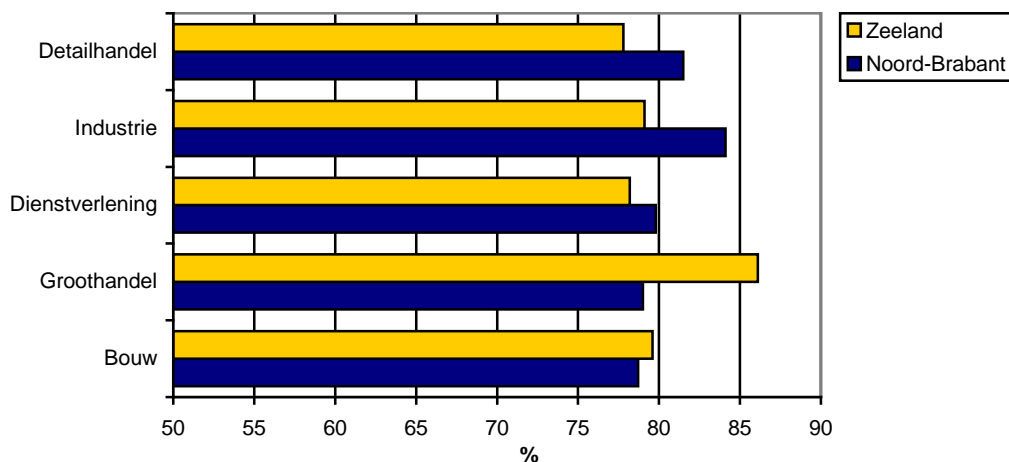
Bron: ERBO, Kamer van Koophandel

Groothandel slecht hoogste drempels voor innovatie

De groothandelsbedrijven in Zeeland ondervinden de meeste problemen bij innovatie. In totaal geeft ruim 86% van deze bedrijven aan tegen belemmeringen op te lopen. In de industrie en de bouw gaat het om 79%, de detailhandel komt uit op 78%. Voor de detailhandel, industrie en dienstverlening liggen de problemen gemiddeld in de provincie Noord-Brabant hoger.

Figuur 4.2

Aandeel bedrijven dat belemmeringen ervaart bij innovatie per sector (2007)

Bron: ERBO, Kamer van Koophandel

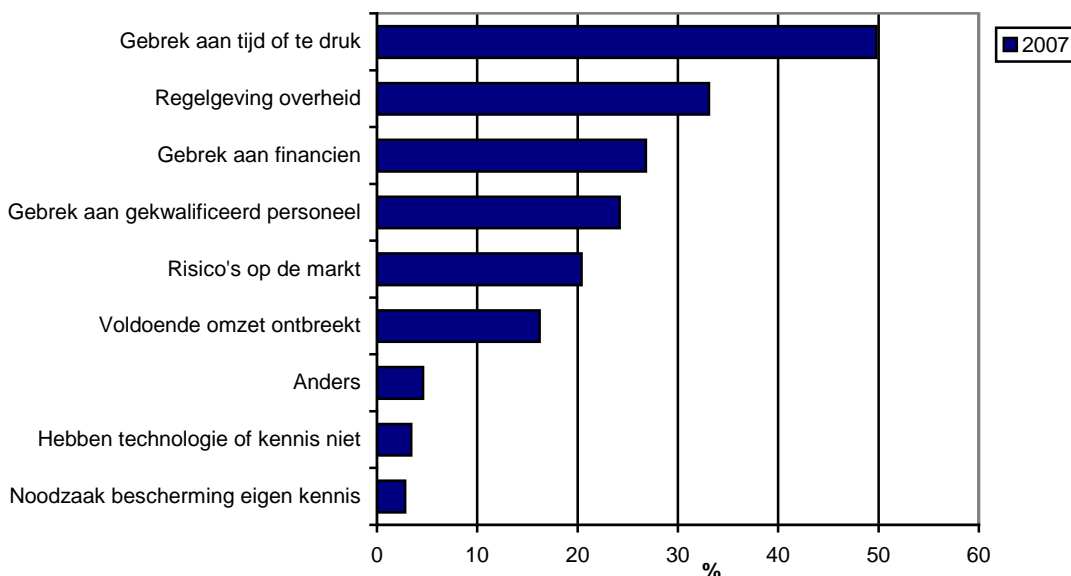
Gebrek aan tijd grootste struikelblok bij innovatie

Bijna de helft van de Zeeuwse bedrijven ervaart een gebrek aan tijd (of drukte) als belangrijkste belemmerende factor bij innovatie. Omdat de structuur van het Zeeuws bedrijfsleven vooral wordt bepaald door het mkb (veel bedrijven hebben tussen de 0 en 10 werkzame personen in dienst) heeft de directeur/eigenaar alles nodig om de lopende gang van zaken te regelen. En vaak is hij ook nog meewerkend voorman. Er wordt geen tijd gemaakt om te werken aan verbetering van de bedrijfsvoering of aan het verbreden van de klantenkring cq. markten.

Op de tweede plaats staat de regelgeving van de overheid (33%), de derde plaats is voor gebrek aan financiën (27%). Andere factoren die relatief veel worden genoemd zijn het gebrek aan gekwalificeerd personeel (24%) en de risico's op de markt (20%). Deze top 5 van belemmeringen is ook waarneembaar in de andere regio's. Er is dus weinig relatie tussen de belemmeringen en de regio waar bedrijven willen innoveren. Opvallend is dat de regelgeving bij de overheid fors is toegenomen in de andere regio's.

Figuur 4.3

Belemmerende factoren die bedrijven ervaren bij innovatie in Zeeland (2007)

Bron: ERBO, Kamer van Koophandel

Krappe arbeidsmarkt speelt grotere bedrijven parten

De 5 belangrijkste belemmeringen voor innovatie komen zowel bij grotere als kleinere bedrijven voor. Er is één groot verschil. Grotere bedrijven hebben veel vaker last van een gebrek aan gekwalificeerd personeel dan kleinere bedrijven. Van de bedrijven met meer dan 10 werkzame personen ervaart 37% dit als een probleem, bij de kleinere bedrijven is dat 22%. Verder blijkt dat grotere bedrijven de factor tijd vaker noemen en dat de kleine bedrijven vaker tegen regelgeving van de overheid aanlopen bij innovatie.

Tabel 4.1

Belemmerende factoren bij innovatie in Zeeland naar bedrijfsgrootte (2007)

Factor	< 10 wp %	> 10 wp %	Totaal %
Gebrek aan tijd of te druk	49	54	50
Regelgeving overheid	34	29	33
Gebrek aan financiën	28	21	27
Gebrek aan gekwalificeerd personeel	22	37	24
Risico's op de markt	21	20	20

Bron: ERBO, Kamer van Koophandel

Bouwsector heeft weinig tijd voor innovatie, horeca loopt tegen regelgeving aan

In alle sectoren staat een gebrek aan tijd op de eerste plaats. In de bouw (64%) wordt deze het meest genoemd, door de horeca het minst (40%). Bij regelgeving van de overheid valt op dat vooral de horeca (50%) hier last van heeft bij het werken aan innovatie. Ook de logistiek scoort hier boven het gemiddelde (40%). *Met name aanscherpende regels in het rijtjedenbesluit maakt het voor de logistieke bedrijven moeilijker om te vernieuwen.*

Van de industriële bedrijven heeft 35% last van het gebrek aan gekwalificeerd personeel. Er is vooral behoefte aan technisch geschoold personeel. In bijvoorbeeld de logistiek (16%) ligt het gebrek aan werknemers een stuk lager. Daar speelt wel de kwestie dat door de strengere regelgeving voor het vak "chauffeur", dit vak een stuk minder aantrekkelijker is geworden. Ook 1 van de 3 bouwbedrijven loopt aan tegen het gebrek aan goed personeel.

Voor de logistiek (27%) en de detailhandel (22%) vormen de risico's op de markt een belemmering bij innovatie. In de bouw (15%) en de horeca (11%) speelt deze factor maar in beperkte mate een rol.

Tabel 4.1

Top 5 belemmerende factoren bij innovatie in Zeeland per sector (2007)

Factor	Industrie	Bouw	Groothandel	Detailhandel	Dienstverlening	w.v. Horeca	w.v. logistiek	Totaal
Gebrek aan tijd of te druk	56	64	54	49	47	40	48	50
Gebrek aan financiën	28	21	22	24	30	37	27	26
Regelgeving overheid	29	21	31	31	37	50	41	33
Gebrek aan gekwalificeerd personeel	35	30	28	20	23	28	16	24
Risico's op de markt	18	15	22	22	19	11	27	20

Bron: ERBO, Kamer van Koophandel